

Examensarbete
Barndom och lärande
15 högskolepoäng, grundnivå

”Du hör väl på ordet att det ska vara en man?”
- **En kvalitativ studie om förskolebarns
förhållningssätt till genus, miljö och material**

*”Can’t you tell from the word that it should be a
man?”*
- *A qualitative study of preschool children’s
approaches to gender, environment and material*

Muzhgan Borhanzai
Egzona Rashiti

Förord

Vi tackar alla som har varit med och bidragit till vår studie, alla delaktiga barn på de två olika förskolorna som vi har varit på, alla pedagoger som har stöttat oss under vårt arbete. Vi tackar även vår handledare Andréa Wiszmeg som har hjälpt oss och varit stöd för oss under denna process.

Under skrivandet av vårt examensarbete har vi båda varit delaktiga under hela processens gång. För att göra det mer effektivt och vara lika delaktiga båda två har vi delat litteraturläsningen samt har gjort observationer på två olika förskolor där vi har skrivit våra egna observationer som vi sedan har analyserat tillsammans och satt ihop dem till en helhet.

För att det skulle bli lika delaktighet har vi dels använt oss av One Drive där vi har skrivit online samtidigt och där har vi diskuterat och haft öppen dialog trots det geografiska avståndet. Vi har även alltid träffats antingen innan eller efter handledningstiderna och suttit ihop och diskuterat och skrivit.

Under dessa veckor har vi skrivit gemensamt och vi tackar varandra för det underbara samarbetet och de lärorika veckorna tillsammans. Vi tackar även våra nära och kära som fanns där för oss som stöd under hela arbetets gång.

Egzona Rashiti och Muzhgan Borhanzai

Sammanfattning

Syftet med denna kvalitativa studie är att uppmärksamma olika könsroller i barnens lek, som möjliggörs av miljöuppbyggnaden och det tillgängliga materialet i förskolan. Studien grundar sig på fältundersökningsobservationer och fältanteckningar.

Teorin som vi använder oss av är Judith Butlers performativa perspektiv på genus, som vi sedan kompletterar med andra såväl svenska som internationella studier som vidareutvecklar våra referenser kring genus på förskolan.

Vår empiri visar att miljö och material både har likheter och skillnader på de två förskolor som studien genomförts på. Olika rum benämns på ungefär samma sätt på båda förskolorna, medan uppbyggnad och avskiljning ser olika ut. Skillnad finns även mellan barns olika val av aktiviteter utifrån miljö och material, där barnen både väljer typiska flick- och pojkläder i vissa situationer, och bryter mot dessa normer i några andra. Eftersom könsrollerna fördelas enligt tydliga norm-mönster inom alla de observerade leksituationerna - exempelvis genom att en flicka är drottning och pojken kung, en annan flicka blir servitris, att två pojkar blir Batmans och att en flicka nekas Batman rollen - anser vi att alla leksituationerna är könsstereotyper. Vi har kunnat se hur pedagogerna på båda dessa förskolor har olika lång erfarenhet och olika mycket kompetensutveckling kring den pedagogiska miljön. Vi har även sett hur dessa två förskolor har kommit olika långt i utvecklingen av genusfrågor, uppmärksammandet av särskiljande och könsmonster i barngruppen.

Nyckelord: barn, förskola, genus, material, miljö, performativitet, roller.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställningar.....	8
2. Tidigare forskning	9
2.1 Miljö och material	9
2.2 Pedagoger och genus	10
2.3 Barn skapar kön	11
3. Teori och analytiska begrepp	13
3.1 Genus	13
3.2 Heteronormativitet.....	14
3.3 Performativitet	14
4. Metod.....	16
4.1 Val av metod.....	16
4.1.1 Observation som forskningsmetod.....	16
4.1.2 Urval	17
4.1.3 Den fysiska miljön och det tillgängliga materialet	17
4.2 Etiska principer.....	18
4.2.1 Första mötet med barnen och namnvalet	18
4.3 Genomförande	19
5. Analys och resultat	20
5.1 Genusuttryck utifrån miljö och material	21

5.2 Sammanfattning.....	25
6. Diskussion	27
6.1 Metoddiskussion.....	27
6.2 Resultatdiskussion	27
6.3 Vidare forskning.....	30
6.4 Vår förskollärrroll i förhållande till studien	30
7. Källförteckning.....	32
Bilaga på samtyckeblankett.....	34

1. Inledning

84 procent av alla barn mellan ett och fem års ålder är idag inskrivna i förskolans verksamhet (Skolverket, 2014). Eftersom förskolan utgör den mesta tiden i barnens vardag anser vi att den är en betydelsefull faktor i barns liv och barns utveckling.

Det problem som vår uppsats ska behandla handlar om att se hur miljö och material påverkar barns olika val i den fria leken i förskolans verksamhet. Vi har sett att pojkar och flickor behandlas olika och att stereotypa lekar uppstår på grund av det material som erbjuds på olika miljöer. Det har även pedagogikforskaren Klara Dolk (2013) sett när hon studerade olika konflikter som uppstår mellan barn och vuxna i förskolans arbete med värdegrunder. Samma sak har uppmärksammats av forskaren Annika Månsson (2000) som i sin avhandling har behandlat frågor som handlar om hur barn och förskollärare samspelar ur ett genusperspektiv.

Vi har kunnat se samband mellan vår studie och den tidigare forskning som vi har nämnt ovan som handlar om att undersöka hur genus kommer till uttryck på olika sätt i förskoleverksamheterna, samt hur material och miljö genom tiderna har varit viktiga i formandet av könsroller. Anledningen till att vi ska titta med hjälp av den performativa genusteorin är just för att kön är en stor del av vårt liv och genusfrågor är mycket uppmärksammade även i förskolans värld. Dolk (2013) menar att forskningen visar på att förskollärare har behandlat pojkar och flickor olika genom att exempelvis dela på dock- och byggrummet på förskolan. Hon menar att eftersom rum delas upp och benämns på ett visst sätt och erbjuder ett visst material gör att det skapas skillnader mellan pojkar och flickor.

Enligt Lpfö 98/16 är förskolan en verksamhet som vilar på demokratisk grund och som har till uppgift att främja alla barns utveckling och lärande samt den livslånga lusten att lära. Trots att läroplanen för förskolan (2016) beskriver vikten av att inte utsätta något barn för diskriminering på grund av kön eller sexuell läggning menar Månsson (2000) att pojkar och flickor uppmärksammas och bemöts på olika sätt av personalen på förskolan. Månsson beskriver olika aktiviteter i tre olika förskolor där hon delar aktiviteterna i helt

vuxenledda situationer, delvis vuxenledda situationer och icke vuxenledda situationer. Hon menar att de helt och delvis vuxenledda situationerna är mest dominerade av de äldsta pojkarna. Exempelvis vid de traditionella samlingarna där både kön och ålder påvisar skillnad där de största barnen, och bland de mest pojkarna, tar initiativ och dominerar. Medan de icke vuxenledda situationerna där barnen tog initiativ till kontakt, beskrevs däremot som icke - könsskiljande situationer där det inte fanns någon skillnad mellan pojkar och flickor.

Därför kommer uppsatsens bidrag att vara observationen på förskolans miljö, samtidigt som man ser det performativa i vardagen ur ett genusperspektiv. Detta anser vi är viktigt för att kunna se hur dagens verksamheter är anpassade, vilket material som erbjuds och vad dessa möjliggör för barnen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka relationen mellan miljöns utformning, tillgängligt material och barnens könsroller i lek på två olika förskolor. Vi kommer att undersöka detta utifrån två perspektiv, hur pedagoger skapar genus i förskoleverksamheten genom att erbjuda olika material samt genom att utforma miljön på ett visst sätt, samt hur barn själva skapar genus med hjälp av materialen i de olika miljöerna.

Frågeställningarna är:

- Till vilka genusuttryck uppmuntrar de olika material och miljöer som är tillgängliga för barnen?
- Hur skapar barn själva könsroller i sin lek med hjälp av dessa material i de olika miljöerna?

2. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi att presentera den tidigare forskningen som vi sedan kommer att använda oss av i diskussionskapitlet.

Eftersom genus är ett av de centrala begrepp och som vi lägger fokus på i vår studie, kommer vi att även lyfta svenska som internationella studier kring genus. Dessa studier hjälper oss att kunna observera med genusglasögon. Dels för att se barnens egna skapande av genus, dels pedagogernas skapande av genus genom att utforma miljön på ett visst sätt och erbjuda ett visst material.

2.1 Miljö och material

I sin studie har Elisabeth Nordin – Hultman (2004) observerat olika svenska och engelska förskolor och ställt dessa i relation till varandra. Syftet med denna studie var att se den fysiska miljöns utformning och materialets placering. Studien resulterade i att de svenska förskolorna delade upp rummen på ett mer traditionellt sätt, där de var sparsamma med materialet genom att placera det där barnen inte kan nå, samtidigt som materialen var uppdelade i olika rum där de möjliggjorde olika aktiviteter i de olika rummen. Medan de engelska förskolorna var materialet inte så uppdelat i rummen, samt att det var mer lätt tillgängligt för barnen vad gäller placeringen. Nordin-Hultman (2004) skriver vidare om hennes två tänkta bidrag med sin studie. Hon menar att ett av bidragen handlar om möjligheten om att kunna flytta blicken från barnens, dess kunnande och erfarenheter till läromiljön och utvecklingsmiljön som barn möter i förskolans värld (Nordin-Hultman, 2004). Medan det andra bidraget handlar om iscensättningen av förskolerummen som sociala handlingsrum där barnen får möjlighet att finna intressanta aktiviteter samt skapa meningsfulla sammanhang och relationer. Detta refererar Nordin-Hultman (2004) till psykoanalytikern Anne-Lise Lövlie som menar att barns trygghet beror på att de kan handla och vara aktiva när de vill och behöver det.

2.2 Pedagoger och genus

Annika Månsson (2000) beskriver i sin avhandling hur pojkar och flickor på småbarnsavdelningar bemöttes olika av pedagoger med olika lång erfarenhet, med ett spann på 2 - 13 års erfarenhet. Hon förklarar att erfarenheten inte hade någon betydelse, när det gällde genusfrågor i bemötandet av pojkar respektive flickor. I alla tre förskolor som Månsson (2000) genomförde sina studier på hade pedagogerna olika lång erfarenhet, men alla pedagoger i dessa förskolor bemötte pojkar och flickor olika. Exempelvis genom att uppmärksamma de högljudda flickorna som stökiga, medan pojkarna som i princip alltid hade samma ljudnivå inte fick samma tillsägelse som dessa flickor. Även genom att ge pojkarna mer utrymme till att komma till tals under den traditionella samlingen än vad flickorna fick, såg Månsson (2000) skillnaden i bemötandet av pojkar respektive flickor.

Klara Dolks (2013) studier pågick på en förskola som arbetade med genuspedagogik, likabehandling och barns rättigheter. Som många andra forskare som Eidevald (2009) och Hellman (2010) har även Dolk utgått ifrån feministiska teorier. Precis som andra forskare påvisar Dolk att pojkar och flickor bemöts olika på förskolan av förskollärare. Det gör hon genom att beskriva hur förskolan delar upp rummen genom att ha olika material i och benämna rummen på ett specifikt sätt. Hon menar att det som leder till särskiljande mellan pojkar och flickor är det tillgängliga materialet i dessa specifika rum som benämns samma som på förskolorna i vår studie, såsom bygg rum eller dock/familjerum. Hon menar att det dels krävs det intresse och kunskap kring genus, och dels erfarenhet av genusmedvetenhet i förskola, för att alla barn ska bemötas på samma sätt.

I sin studie *Gender Play: Girls and boys in school* (1993) har den amerikanska etnografen Barrie Thorne undersökt hur pedagoger lär ut genus till barnen i amerikanska skolor. Syftet med hennes studie var att undersöka om det verkligen finns två olika könsroller – det vill säga pojkar och flickor. Hon genomförde sina studier i amerikanska skolor i årskurserna fyra, fem och två under 1970 – 1980 – talet. Hon gjorde observationer och förde anteckningar och följde barnen även utanför klassrummet – det vill säga i korridorer, under lunchen, på rasterna och så vidare. Thorne (1993) menar att just pojkar

och flickors kläder är mer lika än vad det var under 1940 – 1950 – talet, det för att tjejerna oftare bar byxor och shorts än klänningar.

Trots det menar Thorne (1993) att det finns skillnader i pojkarnas och flickornas val av aktiviteter. Hon skriver om att många pojkar och några enstaka flickor spelade fotboll och baseboll i de gräsbevuxna fälten, medan utrymmen som dominerades av tjejer låg närmare skolan. Det var spel som handboll och kickboll som mest möjliggjorde blandningen av pojkar och flickor. Thorne menar att det är de vuxna som utifrån sina traditionella uppfattningar om vad pojkar och flickor bör göra och inte göra, genom att föräldrarna klär sina barn på ett visst sätt och döper dem till olika namn skapar könsskillnader mellan pojkar och flickor. Barns egen syn på genus och deras eget genusskapande är annorlunda. Thorne skriver om att barnen skapar en känsla av kön som tudelning som när de exempelvis organiserar ett kickbollsspel killarna mot tjejerna. Medan när pojkar och flickor arbetar samarbetande i ett klassrumsprojekt ser de inte kön som ett motstånd eller hinder för att vara tillsammans.

Forskaren Rachel Chapman (2015) har i sin studie undersökt hur förskollärares föreställningar och uppfattningar av kön påverkar barns lek. Hon gjorde observationer på två olika förskolor i Australien samt intervjuade pedagoger. Denna metod möjliggjorde för Chapman (2015) att se ett antal mönster i hur barn och pedagoger utövar kön. Under analys av observationerna uppmärksammade hon hur förskollärarna planerade aktiviteter som utgick från deras föreställningar och uppfattningar om vad barnen gör och vad de leker. Chapman (2015) menar att eftersom förskollärarnas föreställningar och uppfattningar står till grund för deras planering av aktiviteter, påverkas på så sätt även barnens lek. I studien beskrivs olika exempel på hur pojkar väljer att helst leka fysiska lekar, medan flickor väljer att leka mer sensoriska lekar. Dessa bekräftas i sin tur av förskollärarna som intervjuas, då de säger att de utgår ifrån barns intressen och erbjuder de material som de tror att pojkar respektive flickor har intresse för.

2.3 Barn skapar kön

Eva Ärlemalm-Hagsør (2008) beskriver i sin studie om barns lek och lärande ur ett genusperspektiv förhållningssättet som barn har till miljön utifrån kön. Studiens resultat

var att det inte är endast förskolan som upprätthåller de traditionella könsmodellerna, utan även samhällets normer och föreställningar. Vidare skriver hon om att en del pojkar och flickor motsätter sig lekar som är typiska för flickor respektive pojkar, och det menar hon kan vara en risk för det enskilda barnet och leda till uteslutningar.

I en annan studie som Ärlemalm-Hagsèr tillsammans med Ingrid Pramling Samuelsson (2009) genomförde skriver de om olika könsmodellerna som utspelar sig på förskolan mellan barn-barn och barn-vuxen. I denna studie uppmärksammade de fyra olika modeller som uppstår. *Särskiljande* där pojkar är normen och flickor osynliggörs, *gemenskap* interaktionen mellan pojkar och flickor och deras omsorg för varandra, *beständighet* pedagogerna förstärker stereotyper och *gränsöverskridande* interaktionerna där barnen utmanar stereotyper och påvisar barnens skapande av kön. Båda studierna resulterar i att barnen är medskapare av genus, men *hur* de gör det varierar i studierna.

I den första studien kommer Ärlemalm-Hagsèr (2008) fram till att barnen upprätthåller de traditionella könsmodellerna på grund av samhällets normer som barnen följer. I den andra studien ser Ärlemalm-Hagsèr och Pramling Samuelsson (2009) främst barnen som utmanade och nyskapande i förändringen av genus. Skillnaden mellan resultaten beror på skillnaden mellan de förskolor som undersöktes i den första studien jämfört med de förskolor som undersöktes under den andra studien. Skillnaden beror även på metod, material, teori samt frågor som behandlas i dessa olika studier.

3. Teori och analytiska begrepp

Eftersom syftet med vår studie är att undersöka de material som är tillgängliga på förskolan och genusuttrycken som materialet och miljön möjliggör för barnen, kommer vi i detta kapitel presentera den teori som vi har valt att skriva utifrån, som handlar om performativitet. I detta kapitel kommer vi även presentera våra analytiska begrepp som är *genus* och *det performativa i vardagen*. Vi kommer att beskriva båda begreppen utifrån Butlers syn på dessa begrepp och hennes förklaring av de begreppen utifrån performativitet som har sin utgångspunkt i språk och kroppsyttringar. Denna teori anser vi är lämplig för vår studie eftersom hon ser det performativa i vardagen ur ett genusperspektiv, vilket vi också vill göra i barnens värld i förskolan.

3.1 Genus

Vår studie grundar sig på Judith Butlers performativa genusteori. Butler född 1956 är en amerikansk professor i retorik och litteraturvetenskap vid University of California i Berkeley. Butler (2005) skriver om socialt konstruerat kön och ifrågasätter existensen av kön som givet av naturen. Butler (2006) menar att det är de olika förväntningar som omgivningen har, som påverkar våra genusuttryck. Hon benämner därför att det är omöjligt att inte placera det nyfödda barnet i en "kategori" som exempelvis att barnet blir tilldelat kön när det föds - antingen så är det en pojke eller en flicka. Genom att just ge barnet ett specifikt kön menar Butler att det blir lättare för omgivningen att bemöta det nya barnet på ett visst sätt. Hur man framträder som pojke eller flicka är iscensatt av samhällets normer eller det "manus" som vi lär oss utifrån, för att framstå som korrekt "kvinna" eller korrekt "man". Butler skriver om att var och en anpassar sig omedvetet till de normer som samhället har satt upp för respektive kön och att man kan ses som "speciell" eller "icke normal" om man avviker från dessa normer. Normerna görs genom språkandet och Butler menar att det händer just när vi bland annat rättar varandra och berättar om hur man ska vara "normal". På det sättet beskriver vi hur en man eller kvinna bör vara, eller är.

Därför menar hon att eftersom det är vi som sätter upp dessa normer har vi även möjligheten att förändra dem. Avslutningsvis skriver hon att detta inte är biologiskt utan

att det endast är föreställningar som går att ändra på (Butler, 2006). Trots att dessa normer bara är föreställningar kan de ändå vara svåra att ändra – detta därför att normer reproduceras genom vårt görande, alltså performativt.

3.2 Heteronormativitet

Butler (2005) menar att heteronormativitet är grundläggande för hur de två erkända könen skapas. Vidare menar hon att män och kvinnor ses som lämpliga för varandra och kompletterar varandra med sina motsatta egenskaper. Genom den heterosexuella matrisen förklarar Butler (2006) att kroppar måste kunna identifieras genom två tydliga kön för att kunna upprätthålla heteronormativitet. Enligt Butler bygger kön och heteronormen på varandra, det vill säga att den binära könsuppfattningen bidrar till normen om heterosexuella relationer. Denna modell som Butler skriver om kommer att underlätta för oss att kunna se och tolka reproduktionen av tvåkönsnormen utifrån den heteronormativitet som präglar samhället och som lämnar spår av normativa föreställningar om kön i förskolan.

3.3 Performativitet

I *Gender Trouble* (1990) och *Bodies that matter* (1993) skriver Butler om genus och sitt kända begrepp performativitet. Hennes tanke om att kön är något som någon *gör*, snarare än *är*, leder Butler i sin argumentation om att kroppar och genus är två separata saker. Hon beskriver köns-performativitet som en socialt konstruerad norm som man följer, snarare än någonting som en viss person *är*. Hon menar t.ex. att det inte finns en enda "handling" av maskulinitet som man kan utföra för att vara den korrekta mannen. Genus är en form av resonemang som bryts ner och återskapas menar Butler (1993). Hon menar att genus inte bara *görs*, utan det förändras ständigt och *görs om*. Performativitet från början fokuserar på vad språkliga yttranden *gör*, och inte vad de betyder, det vill säga att vi inte *är* kvinna och man utan vi *blir* kvinna och man, genom upprepningar av handlingar och genom att härmas (Butler, 2007). Performativitets-teori syftar till ökad förståelse av föreställningen om könsuppfattning - det vill säga hur kön och sexualitet *görs*. Den syftar alltså till en ökad förståelse för hur språk och görande gör kön/genus. Att vi skriver kön/genus som ett och samma ord beror på att Butler inte såg dessa två begrepp som två skilda begrepp utan som begrepp som inte fungerar utan varandra. Hon skriver om både

det biologiska och det sociala könet som ett och samma det vill säga som socialt och kulturellt konstruerat (a.a.).

Om det visar sig att vi kan bestrida könets orubblighet, då är det kanske detta som kallas "kön" - lika kulturellt konstruerat som genus; kanske har det rentav alltid varit genus, vilket skulle innebära att skillnaden mellan kön och genus visar sig inte vara någon skillnad alls (Butler, 2007 s. 56).

De begrepp som blir centrala för denna studie är *genus* och *performativitet*, som hjälper oss att se barnens olika roller och de framträdanden som de gör utifrån kön. Vi ska titta på både miljöns utformning och barns interaktion med miljö och material ur ett genusperspektiv. Därför kommer Butlers förklaring av våra centrala begrepp hjälpa oss i analysen för att se hur kön görs på förskolan. Dels hur pedagogerna lär ut kön genom att erbjuda ett visst material och forma miljön på ett visst sätt, dels hur barnen själva skapar genus genom att välja att använda ett visst material och leka typiskt könsstereotypa lekar i en viss miljö. Genus skapas genom

den upprepade stiliseringen av kroppen, ett antal återkommande handlingar inom en ytterst rigid regulativ struktur som med tiden stelnar och kommer att te sig som en substans, en naturlig form av varande" (Butler, 2007, s.88).

Butlers perspektiv på performativitetens begreppet handlar om att de olika sociala kategorierna som skapas kan förklaras som socialt konstruerade av samhället och dess kulturella sammanhang (Butler, 2006). Hon menar att könsidentiteter utvecklas och alla människor *gör* kön på sitt eget sätt. Det performativa är betydelsefullt i den mening om hur språk och yttrande verkar som grundläggande delar i görandet av kön.

Denna teori tillsammans med vårt empiriska material svarar på frågan om vad materialet och miljöerna på förskolor uppmuntrar pojkar respektive flickor till, samt hjälper oss att besvara frågan om det performativa i vardagen, alltså det barnen gör ur ett genusperspektiv.

4. Metod

I detta kapitel presenterar vi vårt val av metod samt beskriver vår metod med hjälp av olika teorier. Vidare presenterar vi de etiska principerna vi har förhållit oss till, samt hur vi har genomfört vår studie. Avslutningsvis kommer vi att redogöra för studiens trovärdighet och våra forskarroller.

4.1 Val av metod

Eftersom vårt syfte med studien var att titta på miljön och barns förhållningssätt utifrån ett performativitetperspektiv, var kvalitativ metod passande för vår studie. Vi valde att göra observationer för att titta på det som vi ansåg var passande för vår studie och förde anteckningar.

Denna metod med observationer och anteckningar menar Larsen (2012) ger en fördel eftersom man samlar mer material än det man i förväg planerar i en mall och man får med många fler händelser. Vi har observerat barnens interaktion med miljö och material ur ett genusperspektiv i alla de olika rum som fanns på de två förskolorna som vi har genomfört studien på. Men vi fokuserade mest på det så kallade ”familjerummet” eftersom det möjliggjorde olika (köns-)roller, samt innehöll olika typer av material och ting. Vi fotograferade de olika miljöerna för senare analys och jämförelse av dem.

4.1.1 Observation som forskningsmetod

Att observera innebär att medvetet iaktta och lägga märke till vad som sker på en viss plats vid en viss tidpunkt (Rubinstein Reich & Wesén, 1986). Såsom Ehn och Löfgren (2001) påpekar, handlade det för oss om att kunna se vad olika parter verkligen gör och inte bara säger att de gör. Vidare menar de att observationerna inte bara är ett vetenskapligt arbetssätt utan att det även kräver att man som forskare kan sätta sig i den andres plats och ta den andres perspektiv. Att komplettera observationerna med anteckningar och fotografering av miljön var en strategi och stöd för våra diskussioner och analysering av vårt empiriska material.

Vi har valt att använda oss av fältundersökningsobservationer där vi tittade på det vår studie handlade om och som vi hade intresse av. Vi valde att göra observationerna på samma sätt då vi valde att vara icke deltagande observatörer som bara tittade utan att lägga oss i konflikter bland barnen, eller dylikt. Larsen (2012) betonar vikten av att observatören inte ska påverka deltagarnas beteenden och agerande med sin närvaro.

4.1.2 Urval

Vi valde att genomföra vår fältstudie individuellt i varsin kommunal förskoleverksamhet i Skåne som vi var bekanta med sedan tidigare. Att observera förskoleverksamheter var vår främsta val då vi vill se hur olika förskollärare arbetar i praktiken med dessa frågor som vi vill undersöka. Vi valde att observera barn i samma åldersgrupp i 5 - 6 års-åldern, för att vi ansåg att det skulle ge oss mer material i det kommunikativa samspelet. Vårt urval av deltagare är en strategisk urvalsteknik som Bryman (2011) kallar för det målinriktade urvalet. Denna urvalsteknik menar han handlar om att välja deltagare som kommer att vara relevanta för de frågor som behandlas i undersökningen.

Antalet av lika många pojkar som flickor som beskrivs nedan i analyskapitlet på de olika leksituationerna gör vår val är strategiskt. Även val av sedan tidigare bekanta verksamheter var strategiskt eftersom pedagogerna dels kände sig trygga med oss, dels vårdnadshavare och barn kände igen oss sedan innan och var inte skeptiska i sitt medgivande till observationer.

4.1.3 Den fysiska miljön och det tillgängliga materialet

Förskolorna där studien har genomförts skiljde sig på barngruppens storlek och pedagogernas antal. Den ena förskolan som hade ca 120 barn, hade ungefär dubbelt så många barn och pedagoger än den andra. Vi observerade totalt 9 barn i sammanlagt 14 dagar, jämnt fördelat på bägge förskolor.

4.2 Etiska principer

På grund av den risk som finns att forskningen kan vara skadlig för de individer som medverkar menar Petersson (1994) att det finns fyra principer som man bör ta hänsyn till som forskare. Han beskriver de fyra etiska principerna på följande sätt:

- Informationskravet som betyder att forskaren ska informera de berörda parterna om syftet med sin studie,
- Samtyckeskravet som innebär att forskaren ska ha fått samtycke till studien från de berörda parterna som ska delta i studien,
- Konfidentialitetskravet som handlar om att bevara deltagarnas identiteter som anonyma, så att de inte röjs i studien och
- Nyttjandekravet som innebär att personuppgifter inte får användas eller avslöjas, och att materialet inte får användas kommersiellt.

Dessa fyra principer har varit grund för vår studie och vi har förhållit oss till detta genom att lämnat ut informationsbrev till alla deltagare som vi kommer att bifoga som bilaga i slutet av vår text. I detta brev informerade vi dels om syftet med vår studie dels om att deltagandet var frivilligt. Vi informerade om att alla som deltar kommer att anonymeras i vår text samt att allt insamlat material kommer att endast användas till vår studie och till vår text. Detta berättades även muntligt för alla barns vårdnadshavare när vi träffades på förskolan. Alla barn som benämns i texten har fått fingerade namn, de har själva fått välja vad de vill hetta och vi respekterar deras önskan. Barnen fick även i förväg veta att vi skulle avsluta vår observation om det skulle kännas jobbigt för dem.

4.2.1 Första mötet med barnen och namnvalet

Första mötet med barnen på båda förskolorna har skett under samma veckor. Vi fick tillbaka samtyckesblanketterna samt fick informationen om vilka barn som vi fick observera vid samma tidpunkt på förskolan, det vill säga efter samlingen på förmiddagen. Vårt tillvägagångssätt att presentera vår studie och syftet med den för barnen var likadan där vi samlade de barnen vi hade tillåtelse att observera och berättade för dem vad vi skulle göra.

Därefter berättade vi för barnen om att de fick välja själva vad de skulle heta i vår text samt vad deras förskolor och avdelningar skulle heta och de valde namnen som följer:

Förskolan Vikingen avdelningen Hornet:

Pojke 6 år - Otto

Flicka 5 år - Mariella

Pojke 5 år - Max

Flicka 6 år - Kajsa

Förskolan Rymden avdelningen Solen:

Flicka fem år – Elsa

Pojke 6 år – Dracula

Pojke 5 år - Mcqueen

Flicka 6 år – Dumbo

Flicka 5 år – Ponny.

Att låta barnen få vara med och bestämma sina egna namn i vår text har vi gjort sedan tidigare och barnen uppskattar det mycket. Enligt styrdokumentet (Lpfö98, 2016) ska förskollärare ansvara för att barnen får möjlighet till delaktighet och inflytande, därmed vår grundtanke med att ge barnen möjlighet att bestämma sina namn och känna sig delaktiga i vårt arbete.

4.3 Genomförande

Vi observerade barnen och deras förhållningssätt till miljön och materialet utifrån genusuttryck. Under denna studie genomförde vi sammanlagt 14 observationer - 7 på varje förskola. Efter varje observation sammanställde vi våra observationer för att undvika repetition av samma saker. Efter dessa 7 dagar med observationer på varje förskola fick vi en mängd material som bestod av fältanteckningar. I snar anslutning till observationerna har vi renskrivit alla våra fältanteckningar och analyserat alla olika händelser som vi har sett. Sedan sållade vi och valde ut de händelser som tog plats i det rummet som vi hade vår fokus i. Sedan har vi analyserat den utvalda empirin i vårt resultat och analyskapitel. Kvale (2007) menar att för att minska risken för fria tolkningar, krävs bearbetning och transkribering av insamlat material.

5. Analys och resultat

I detta kapitel kommer vi att presentera det resultat som vi fick fram i analyseringen av vårt empiriska material med hjälp av vårt teoretiska perspektiv. Vår analys grundar sig på syftet med studien, som handlar om att titta på miljö och materials påverkan i barnens lek, samt vilka olika könsroller möjliggör dessa miljöer och material. Vi kommer även att skriva fram resultatet i förhållande till våra frågeställningar som var; Till vilka genusuttryck uppmuntrar de olika material och miljöer som är tillgängliga för barnen? Hur skapar barn själva genus i sin lek med hjälp av dessa material i dessa olika miljöer?

Vårt fokus ligger på det så kallade familjerummet som finns på de flesta förskolor som vi har varit i kontakt med. Vi har uppmärksammat att den inte alltid kallas för familjerummet utan kan ha många andra olika namn såsom familjehörna, familjerum, dockis, dockrum, lägenhet, dockvrå med flera. I detta sorts rum erbjuds olika sorters material där barnen får möjlighet till rollek, drama, teater med mera.

Enligt Skolverket (2004) byggdes förskoleverksamheterna ut snabbt under 1970 – talet, och de som byggde förskoleverksamheterna utgick från det statliga regelverket som fanns om storlek och utformning av förskolelokal. De flesta av dagens förskolor är kvar från den perioden och de är anpassade för mindre barngrupper. Skolverket (2004) skriver vidare utifrån sin utvärdering, där 32 förskolor i Sverige och England studerats att de flesta förskolorna anpassade sin inre miljö utifrån barns behov och intressen. Exempelvis med öppna lokaler med små vrår/rum såsom: målarrum, byggrum, familjerum, dockvrå, utklädningsvrå med flera. Utifrån våra observationer kunde vi inte hitta någon tydlig anledning till att olika rum får olika benämningar, men vi anser att dessa benämningar ibland begränsar barnens olika val av aktiviteter, samtidigt som ibland kunde vi känna att barnen inte bryr sig om vad rummet heter utan precis använder materialet på olika sätt beroende på tillfället och vilken lek som skulle genomföras.

Under våra diskussioner i analyseringen av vår empiri pratade vi om att barnen i sina lekar i förskolans olika miljöer intar olika roller. Vi kunde se likheter mellan båda förskolorna när det gäller planering av dagsscheman och rutiner som företräder på båda

förskolorna. Vi kunde se hur planeringen av den pedagogiska miljön när det gäller rum och material, samt organiseringen av tid och olika rutiner som fanns i båda verksamheterna, påverkade barnens val av aktiviteter. Eftersom familjehörnan på förskolan Rymden var en öppen yta i det stora rummet som inte var särskild avskild, blev barnen begränsade vad gäller val av utklädningskläder och lekar, just för att det intima som barn ibland vill ha och behöver ha, inte fick utrymme i denna förskola. På förskolan Vikingen däremot kunde vi se hur barn fick förutsättningar till olika lekar, intimitet samt frihet i familjerummet som var ett rum med fasta väggar och en dörr som kunde stängas till, och - där barnen fick stort utrymme till planering och genomförande av olika lekar och aktiviteter. Vi såg skillnad i barnens val av lekar, samt skillnad i vilka som valde att leka inne i familjerummet utifrån kön, utifrån material och miljöns utseende i detta rum. En del av dessa skillnader kommer vi nu beskriva med hjälp av några leksituationer vi observerat på de olika avdelningarna.

5.1 Genusuttryck utifrån miljö och material

Under detta avsnitt presenterar vi de resultat våra frågeställningar gett, utifrån vårt syfte med studien. Vi kommer att göra en beskrivning av båda förskolornas miljöer och material. Vi kommer även att presentera 4 exempel jämnt fördelade från båda förskolorna som vi har observerat i familjerummet/familjehörnan, för att sedan analysera dem utifrån vårt teoretiska perspektiv. Vi diskuterar likheter och skillnader samt de förutsättningar respektive begränsningar som barnen får i samband med miljöns utseende, vad gäller val av aktiviteter. Trots likheterna mellan förskolorna när det gäller benämningen av de olika rummen och materialet som erbjuds, kunde vi se skillnader mellan de när det gäller olika rum i rum och hur avskild det är mellan rummen. Materialet som finns i dessa olika miljöer möjliggör olika aktiviteter för barnen där barnen fritt fick välja var de vill leka och vem de vill leka med.

I förskolan Vikingen på avdelning Hornet är alla rum avskilda från varandra med fasta väggar och det medför större frihet i barnens olika val av lekar och aktiviteter än vad det gör i förskolan Rymden på avdelningen Solen. I dessa olika rum erbjuds olika material såsom byggmaterial, språkmaterial, matematikmaterial, utklädningskläder, skapande material med mera.

På Vikingen finns kök med olika kökstillbehör, ett litet bord med 3 stolar, väskor, dockor, dockvagnar, spjålsång till docka, en affär med kassaapparat, speglar, frisör låda med, halsband, armband och smycken. Det finns även utklädningskläder såsom många olika färgade kappor, två röda kungliga kappor, kjolar, olika yrkeskläder till polis, bagare, flygvärd/inna med flera. Vid den första observationen i familjerummet ser vi hur barn väljer att leka typiskt könsstereotypa lekar

Mariella bjuder in Otto i familjerummet och säger: Kom ska vi in här och leka.

Otto nickar och följer glatt med. De går in i familjerummet och tar genast på sig de två röda stora kapporna.

Otto: Jag är kungen och du kan vara drottningen. Jag väljer denna krona.

Otto tar på sig kronan som på grund av mönstren känns kvinnligt könskodad, och kan tolkas som en drottningens krona. Mariella tar på sig den andra kronan som istället på grund av ett annat slags mönster känns mer anpassad till kungen.

Leken påbörjas och snart kommer Max in och frågar om han får vara med som kungens och drottningens hund.

Mariella tittar undrande på Otto som nickar, och hon svarar: Absolut.

Det dröjer inte länge förrän Kajsa kommer in och frågar snällt om hon får plats i leken och då säger Otto: Absolut, men då får du vara vår servitris.

Kajsa accepterar rollen och tar genast på sig ett förkläde och går till köket för att laga mat åt den kungliga familjen. Snart kommer dockorna till användning och de blir de kungliga barnen som är små, men som en dag ska bli prinsen och prinsessan (Utdrag från empirin).

Av hur materialet används, hur barnens handlingar repeteras och barnens ord upprepas ser vi att könstillhörighet och genus finns genom den performativitet som Butler (1993) skriver om. Detta ser vi när Mariella väljer rollen som drottning eftersom hon är flicka, samt då Otto väljer rollen som kung eftersom han är pojke. Vi ser det även då Kajsa tar på sig ett förkläde efter att hon tagit på sig rollen av en servitris och serverade mat åt den kungliga familjen. Butler (1990) menar att det är viktigt att se vår könsidentitet som ett resultat av det vi *gör* och inte tvärtom. Vi har även uppmärksammat under denna situation att genusmönster både utmanas och bekräftas i en och samma lek.

Vid en annan observation på samma förskola ser vi hur barnen bryter mot normen genom att använda materialet på ett sätt, som enligt könsnormer kan anses som "avvikande". Max öppnar sin dam- och herrfrisörsalong. Han tillsammans med Otto erbjuder alla

kunder gratis första klippning och färgning av håret för att göra reklam för sina produkter. Snart kommer Mariella in tillsammans med sin bror. De ska klippas och fixas.

Otto med den röda peruken som var pyntad av smycken och ringar säger:

Välkommen Mariella! Vad kan jag göra för dig idag?

Mariella: Min bror ska klippa sig, medan jag vill prova att färga mitt hår i blått. Tycker du det funkar?

Otto: Jag förstår. Ja varför skulle det inte funka? - Max vill du ta emot Mariellas bror, han behöver en klippning.

Max som hade tagit på sig en rosa skjorta och målat naglarna i rött säger: Absolut! Välkommen brorsan... (Utdrag ur empirin).

På förskolan Vikingen framstår arbetet som pedagogerna hade gjort med genusfrågor tydligt, eftersom vi i exemplet ovan ser ett undantag från de andra exemplen som inte var lika normbrytande.

Annars kan vi se hur barnen i majoriteten av alla leksituationer som presenteras i vårt arbete väljer att leka könsstereotypa lekar.

Butler (1993) menar som vi har nämnt ovan att genus inte bara görs utan förändras och görs om, och trots de könskodade utklädningskläderna till alla olika yrken och lekar som var tillgängliga, kunde vilket barn som helst vara bagare, polis, flygvärd/ -inna och allt annat utan att uppmärksammas eller ses som avvikande av andra. Enligt Butler (2007) sker inte performativitet endast språkligt, utan även genom upprepning av exempelvis accessoarer, kläder, gester, rörelser med mera. Genom användandet av kläder, smycken, accessoarer etc har vi sett att könsnormer kan både bekräftas och utmanas.

Utifrån analys av händelserna på förskolan Vikingen, uppmärksammas barnens brytning mot "normen" genom att välja "fel kronor", eller genom att som pojkar "pynta sig med smycken och ha färgade peruker och målade naglar". Vi anser att oftast är det vi vuxna som har fördomar om vad som är pojkigt och vad som är flickigt. Enligt Butler (2007) är det vi som definierar mänskligheten utifrån könet. Hon skriver om att människor omedvetet anpassar sig till de normer som finns för pojkar respektive flickor, och att det är när man avviker från dessa normer då man ses som "speciell" eller "icke normal". Dock barnen på förskolan Vikingen inte uppmärksammas som "speciella" eller "icke normala".

På förskolan Rymden består avdelningen Solen av ett stort rum och två små rum. Det erbjuds bygg och konstruktionsmaterial, böcker, språkmaterial och matematikmaterial,

olika material till skapande, utklädningskläder med mera. Dessa material möjliggör olika aktiviteter för barnen, där barnen dels får välja fritt var och vem de vill leka med, dels styrs deras val av pedagogerna då de delar upp barnen och helst blandar pojkar och flickor i de olika rummen och aktiviteterna.

Vid en av observationerna i familjehörnen på förskolan Rymden där det fanns kök med olika redskap såsom slevar, kastruller, tallrikar och plastgrönsaker. Där det även fanns utklädningskläder såsom djurkostymer, klänningar, polis, brandman, läkare och kock uniformer, kommer två pojkar in och börjar leka. De tar varsin Batmanutklädningsdräkt och sätter på sig dem.

Mcqueen: Vem ska vara den dumma Batman?

Dracula: Du får vara den elaka denna gången och jag ska fånga dig så du kan bli inlåst i Batman - fängelset.

Mcqueen: Haha Batman - fängelset med många råttor.

Dracula: Ja, och giftiga ormar med huggtänder. Efter att de pratat färdigt och har bestämt sig om vilka roller de ska inta börjar de leka. Snart kommer Ponny in och frågar om tillåtelse att få vara med för Batman är hennes favorit, och hon vill också vara Batman - polisen som hjälper Dracula att fånga fast den elaka Batman. Men pojkarna säger ifrån genom att dels säga att leken har påbörjats dels att hon är en flicka och flickor inte kan vara Batman. McQueen: *Du hör det väl på ordet att det ska vara en man?* Efter att Ponny ger sig iväg gör pojkarna utifrån sina fantasier ett ställe med många råttor och giftiga ormar med huggtänder. De använder sig av stolar och skapar ett fängelse sen hämtar de olika material såsom "klickisar" och skapar långa ormar. De hittar några råttor som är mjuka som också kommer till användning. Pojkarna börjar springa och Dracula försöker fånga Mcqueen. När Mcqueen blir fången skriker han "Åååh neej. Nu kommer råttorna och ormarna bita mig" (Utdrag ur empirin).

Även om råttor och giftiga ormar inte existerar i verkligheten, finns de där i pojkarnas inre värld. En pedagog blir tvungen att avbryta leken då pojkarna springer inomhus och är högljudda.

Vid en annan observation ser vi hur berättelse från böcker blir också inspiration för barnens lek. En pedagog läser en bok för Elsa och Dracula som heter *Bojan och brandbilen*. Boken handlar om en mamma som jobbar som brandman och berättar för sin son hur det är att jobba på en brandstation och vilka arbetsuppgifter man har som brandman. När läsningen är slut pratar de ihop sig och gör en plan för hur leken ska vara

och vem som ska vara vad. Dracula börjar ta på sig brandmanskläderna, men Elsa säger att det är hon som egentligen ska vara brandman eftersom det var en mamma i boken som var brandmannen. Dracula säger emot Elsa genom att argumentera precis som McQueen gjorde i den första aktiviteten: *Du hör det väl på ordet att det ska vara en man*. Efter en stund säger Elsa: *Ok då kan jag vara flickan i nöd!* Efter att ha bestämt sig ger de sig in till familjehörnan.

Elsa: Hjälp, mitt hem brinner... hjälp, hjälp!

Dracula: Uuuuuuuuu! Jag är framme. Jag kommer.

Elsa: Hjälp jag kan inte andas. (Elsa svimmar, i leken).

Dracula slår i dörren och kommer in, tar Elsa i famnen och går ut ur det brinnande rummet.

Elsa vaknar och kramar Dracula: Tack! Du räddade mig.

Dracula: Äh jag gjorde bara mitt jobb (Utdrag ur empirin).

I situationen kan vi se att orden är viktiga argument för de könsroller som blir tillgängliga för barnen! Enligt Butler (2007) finns uppdelningar mellan kvinnor och män, där kvinnor sätts i en kategori och män i en annan och dessa omringas av begränsningar som talar om vilket kategori man tillhör. Trots Ponnys och Elsas utmaning om att flickor kan inta ”*Batman och Brandman*” rollen, uttrycker sig pojkarna om att ordet ”*Batman och Brandman*” avgör könet på rollen man intar, alltså att pojkar ska ha dessa roller eftersom de är pojkar och tillhör den ”*manliga*” kategorin.

5.2 Sammanfattning

-Till vilka genusuttryck uppmuntrar de olika material och miljöer som är tillgängliga för barnen?

Utifrån vår första frågeställning kunde vi se att det finns likheter och skillnader mellan båda förskolorna, i såväl deras miljöuppbyggnad som det tillgängliga materialet.

Vi har sett skillnader mellan barns olika val av aktiviteter utifrån genus, miljö och material. Exempelvis vid olika händelser och barnens genusuttryck, kan vi se hur det på förskolan Rymden fanns könskodade utklädningskläder, där pojkar helst valde pojkkläder och flickor helst valde flickkläder. Under analys av våra studieförskolor kunde vi se hur förskolan Rymden har iscensatt sin pedagogiska miljö på ett annat sätt än förskolan Vikingen. Nordin-Hultman (2004) menar att när man tittar på flera olika förskolor då inser man hur iscensättandet av de pedagogiska miljöerna kan se ut på olika sätt.

Det som vi uppmärksammade var även hur olika könskodade material uppmuntrade till olika sorters lekar. På förskolan Rymden uppmuntrade Batmandräkterna till vild lek och springande, medan på förskolan Vikingen uppmuntrade de två röda kapporna lugn lek och stillsamhet. Vi såg även hur material som frisörlådan och smycken på förskolan Vikingen uppmuntrade till samarbete mellan pojkar och flickor, samt hur boken på förskolan Rymden inspirerade pojken och flickan till gemensam stillsam lek. I tre av de situationer som vi har observerat där pojkar och flickor leker tillsammans såg vi att leken var mer stillsam trots att kanske materialet hade erbjudit vild lek, som exempelvis brandmankläderna. Kan det bero på att de olika traditionella föreställningarna om att flickor är lugna stämmer? Och därmed smittar av sig på pojkarna? Men det är ju kanske också så att flickor blir lugna och betar sig lugnt, för att de förväntas göra det? Medan det finns andra förväntningar på pojkar att vara vilda. De här förväntningarna gör att vi oftast betar oss som vi tror att andra förväntar sig att vi ska. På så sätt reproducerar vi bilden av pojke/flicka, menar Butler (1993). Utifrån hennes teori ska kön förstås som socialt konstruerat och inte medfött och att kön/genus rekonstrueras i samspel med materialitet.

-Hur skapar barn själva könsroller i sin lek med hjälp av dessa material i dessa olika miljöer?

Vi såg att barnen använder sig av imitationslek där de imiterar olika människor och djur som i dessa fall kungen, drottning, frisör, brandman, servitris, hund, den elaka Batman och den goda Batman med flera. De använder sig också av symbollek, där olika objekt och föremål representerar något annat än vad de är. I dessa fall förvandlas dockorna till bebisar, bordet till fängelse, klickisarna till orm, och så vidare. Vi kunde även se att barnen använde sig av konstruktionslek där de använde sig av sina kroppar, ord och material för att kunna planera och genomföra leken samtidigt som vi kunde se hur barnen använde sig av dramatisk lek där barnen intog olika roller utöver sitt eget "jag". Det som är intressant är att alla rollekar verkar ske i familjerummet/familjehörnan, även de som inte har med familj eller hushåll att göra. Det kan vara en anledning till att alla typer av utklädningskläder (även Batman, sjuksköterska, frisörsaker osv) hamnar där.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer vi att diskutera under avsnittet 6.1 val av metod. Vi fortsätter med avsnitt 6.2 där vi diskuterar vårt resultat genom att ställa det i relation till tidigare forskning. Under detta avsnitt kommer vi att ha avdelningen 6.2.1 där vi diskuterar förskolornas miljöer, samt genus och könsroller med hjälp av tidigare forskning. Vidare skriver vi under avsnitt 6.3 om det vi anser kan forskas vidare kring och avslutar med avsnitt 6.4 där vi berättar om vår roll som framtida förskollärare i relation till vår studie.

6.1 Metoddiskussion

Vårt syfte med studien var att titta på relationen mellan miljöns utformning, tillgängligt materialet och barnens könsroller i lek i förskolan. Enligt Alvehus (2013) är kvalitativ metod öppet för tolkning och handlar mer om intresset av mening och innebörd än antalet som kvantitativa metoden gör. Att ha observation som forskningsmetod innebär enligt Alvehus att man tittar på relevansen av det man har valt att studera för studiens syfte och frågeställning. Eftersom vi i vår studie var intresserade av mening och innebörd snarare än statistiskt verifierbara samband ansåg vi att vårt val av metod var passande, eftersom utan kvalitativ metod hade studien varit omöjlig.

Vår studie behandlar ett begränsat material, eftersom vi endast såg få händelser där barnen utmanar genusmönster och fler där de bekräftar dessa. Vi är medvetna om att studien hade sett annorlunda ut om det hade varit flera förskolor som hade studerats i längre perioder, då hade vi kanske sett fler situationer där barnen utmanar genusmönster.

6.2 Resultatdiskussion

Vi har både funnit likheter och skillnader mellan förskolorna när det gäller performativt genus. Detta förstärker även Chapmans (2015) studie där hon både observerade barn samt intervjuade pedagoger och fick ta del av båda deras perspektiv. Precis som Chapman (2015) påvisade med sin studie att även barnen själva delade sig i olika grupper och valde

olika aktiviteter utifrån olika könsroller, såg vi också skillnader i barns val av aktiviteter beroende på kön. Månsson (2000) menar att den traditionella uppfattningen av ”manlighet” och ”kvinnlighet” utgör grunden till hur vi förstår andra och oss själva. Vi kunde se hur pedagogerna hade olika förväntningar och föreställningar på pojkar respektive flickor på den ena förskolan. Vi såg i förskolan Rymden hur pedagogerna delade upp barnen i olika barngrupper där de helst blandade pojkar och flickor. När frågan om hur de tänker kring det ställdes, var deras resonemang att flickor är oftast lugna och då brukar de bli så att de smittar av sig sitt ”lugn” till pojkarna och då får vi en lugn barngrupp. Vi kunde se hur även materialitet blir inspiration, för barnen att våga inta en roll som man kanske inte annars hade velat eller våga ta. Men ibland nekades de av andra barn, då alla barn är olika och kommer till förskolan med ryggsäcken full med olika erfarenheter. Ofta har de med sig olika fördomar och bilder av hur en pojke respektive flicka ska se ut och agera i sin ”ryggsäck”. Idéer som de fått av sin kultur, av vuxna i sin omgivning och av media och olika serier och filmer de ser.

Vi har erfarit hur barnen tar typiskt stereotypa roller där pojkar väljer att vara den ”manliga” aktören och flickor den ”flickiga” aktören. Ärlemalm-Hagsèr (2008) menar att barnen bevarar de traditionella könsmonstren som samhället sätter som normer och barnen följer dessa för att inte uteslutas från gruppen och ses som avvikande. Detta påvisas av Thorne (1993) som har studerat förskolläraernas sätt att lära ut genus till barnen. Vi kunde även se i analysen av vår empiri hur barn överskrider dessa gränser genom att som pojkar välja typiskt flickigt material och aktiviteter, samt tvärtom. Detta ser vi som ett samband mellan vår studie och Ärlemalm-Hagsèr och Pramling Samuelssons (2009) studie, -vilka menar att barnen är nyskapande och utmanande i görandet av kön. Det gemensamma, som vi kopplar till Ärlemalm Hagsèr och Pramling Samuelssons (2009) tankar kring vem som skapar och stärker särskiljande och könsmonster, är att vi kunde se hur de vuxna delvis skapade särskiljande och könsmonster. Detta genom att exempelvis dela rummen med namn och könsladdat material som ledde till skillnader mellan pojkar och flickor, då det fanns ett byggrum och ett familjerum på båda verksamheterna. En fortsatt undersökning med utgångspunkt i våra beskrivna aktiviteter utifrån andra barns deltagande, hade kunnat ge både bredare och djupare insikter om hur genus både reproduceras och utmanas (Butler, 1993) genom materialitet i förskolan. Pedagogernas särskilda förväntningar på barnen utifrån genus kunde vi se samband med Månssons

(2000) beskrivning av pedagogernas köns – och individrelaterade förväntningar som de har på flickor respektive pojkar enligt hennes studie. Enligt henne grundades detta på individuella och kulturella förväntningar på flickor respektive pojkar. Dessa olika förväntningar som oftast förklaras som självklara och naturliga kallar Foucault (1993) för ”sanningsregimer”. Vidare menar Nordin – Hultman (2004) att det är dessa som bestämmer vad som är rätt eller fel, sant eller falskt, vad man bör göra och säga, för människor i en viss tid och kultur. Barns inflytande på båda förskolorna var stort då barnen var med och bestämde inköp av material och leksaker till avdelningen. Stort inflytande såg vi även när det gäller utbyte av det material som finns tillgängligt på dessa förskolor. Nordin – Hultman skriver om att på grund av regleringen av tid och rum styrs aktiviteterna och miljön anpassas på ett visst sätt. Hon menar att ett exempel är att barnen gör olika aktiviteter och förflyttas eller förflyttar sig mellan olika miljöer vid bestämda tidpunkter och platser.

Hur djupt påverkar pedagogernas arbete med miljö och material verkligen barnens lek när det kommer till könsroller? Förstärker pedagogerna omedvetet de traditionella könsmönstren som Dolks (2013) skriver om? Som de exempelvis gjorde på förskolan Rymden, när de delade upp barnen i olika grupper, där de helst blandade pojkar och flickor just för att flickor förväntas vara lugna och smitta av sig och lugna barngruppen. Vi såg alltså ett glapp i hur pedagogerna arbetar och hur de säger sig arbeta och att det inte stämmer överens helt, precis som Dolk (2013) skriver i sin studie. Om pedagogerna hade gjort denna typ av åtgärd för att ge möjlighet till flickorna att ta mer plats och ta till sig pojkarnas beteenden hade det däremot varit ett sätt att motverka de traditionella könsmönstren.

Vi kan även nämna att det är skillnad i uppbyggnaden av miljön utifrån kompetensutvecklingen som pedagoger har, kring hur den pedagogiska miljön ska se ut. Dock har vi diskuterat att trots att pedagogerna på förskolan Rymden har erbjudits kurser för en bredare kompetens kring den pedagogiska miljön, så upplevde vi miljön lika mycket tilltalande och inbjudande för barnen på båda förskolorna.

Avskiljningen mellan rummen och tydligheten med bilder som visar var alla olika material har sin plats, är något som har uppmärksammats extra på förskolan Vikingen.

Samtidigt har vi påpekat att den ena förskolan hade dåligt avskilda rum, vilket också kunde påverka leken.

6.3 Vidare forskning

Hade det varit annorlunda om flickan hade fått ta Batman rollen i Batman-leken? Vad hade hänt med leken då? Vi fick även funderingar kring hur leken hade fortsatt om pedagogen inte avbröt? Vad hade hänt om flickan hade valt att vara kungen och pojken hade valt att vara drottningen i den leken? Eller om två pojkar hade introducerat leken? Vad beror allt detta på?

Utifrån dessa frågor som har väckts under studiens gång kring de olika händelser vi har erfarit, anser vi att det kan forskas vidare om miljö och material i förskolan. Miljön kan kanske planeras på något annat sätt och materialet tillgängliggöras på andra sätt, för att göra det enklare för barnen att inta andra roller som de kanske inte annars väljer. Precis som Nordin – Hultman (2004) menar att om iscensättandet av de pedagogiska miljöerna hade varit på annat sätt hade flickor och pojkar uppfattats, bedömts och beskrivits på andra sätt av de som iakttar deras situationer. De skulle även se sig själva och förstå sig själva på andra sätt i sitt görande och subjektskapande. Såsom barnen är även pedagogerna olika och kommer till förskolan med olika värderingar och tankar, som påverkar hur de bemöter barnen. Därför kan man vidare observera och intervjua pedagoger i sitt pedagogiska arbete i bemötandet av barnen ur ett genusperspektiv kring miljö, material och det performativa i vardagen.

6.4 Vår förskollärrroll i förhållande till studien

Vi som blivande förskollärare anser att vårt förhållningssätt till barnen är oerhört viktiga för barnens lärande och utveckling, därför borde vi vara professionella och bemöta alla barn lika och ge lika mycket uppmärksamhet till alla barn. Vi ser vår egen studie som en möjlighet till egen utveckling, just för att vi fick se olika sätt som vi vill arbeta på och som vi inte vill arbeta på. Efter att ha iakttagit olika saker, läst och bearbetat tidigare forskning, läst litteratur och olika studier har vi fått lära oss hur viktigt det är att vara medvetna om våra egna föreställningar om barnen och om olika kön/genus. Trots att vi

har tyckt att vi själva bemöter barnen på ett liknande sätt och inte gör skillnad mellan pojkar och flickor, har vi sett att vi aktivt bör arbeta med och vara medvetna om vårt bemötande av varje barn.

7. Källförteckning

Butler Judith (1990) *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge

Butler, Judith (1993). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge

Butler, Judith. (2005). Inledning. I Rosenberg, Tiina (red.) *Könet brinner!: texter*. Sid: 189-200. Stockholm: Natur och kultur

Butler, Judith (2006) *Kropp, begär och möjlig existens*, Norstedts förlag

Butler, Judith (2007) *Gender trouble*, Routledge New York

Chapman, Rachel (2015). A Case study of gendered play in preschools: how early childhood educators' perceptions of gender influence children's play. *Early Child Development and Care*, 186(8), ss. 12711284.

Dolk, Klara. (2013). *Bångstyrigbarn: makt, normer och delaktighet I förskolan*. Stockholm: Ordfont förlag.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2001). *Kulturanalyser*. 2., [omarb.] uppl. Malmö: Gleerup

Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning*. Stockholm: Symposion.

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. uppl.] (2016). Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild>

[publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442](http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild/publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442)

Månsson, Annika (2000). *Möten som formar: interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Diss. Lunds universitet.

Nordin-Hultman, Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber.

Petersson, Bo. (1994). *Forskning och etiska koder*. Nora: Nya Doxa.

Skolverket (2014). *Beskrivande data 2013: förskola, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Fritzes förlag. ISRN SKOLV – R – 399 – SE.

Skolverket (2004). *Förskolan i brytningstid, nationell utvärdering av förskolan*. Rapport 239. Stockholm: Fritzes förlag. ISRN SKOLV – R—239 – SE.

Thorne, Barrie. (1993) *Gender play: Girls and Boys in school*. Buckingham: Open University Press.

Ärlemalm, Hagser, Eva & Pramling, Samuelsson, Ingrid (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 14 nr 2 s 89–109 ISSN 1401–6788

Ärlemalm-Hagsér, Eva (2008): Skogen som pedagogisk praktik ur ett genusperspektiv. I Anette Sandberg, red: *Miljöer för lek, lärande och samspel*, s 107-136. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga på samtyckeblankett

LÄRANDE OCH
SAMHÄLLE
BARN-UNGA-
SAMHÄLLE

På förskolläraryr utbildningen vid Malmöuniversitet skriver studenterna ett examensarbete på sjätte terminen. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid förskolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmöuniversitets databas MUEP (<http://dspace.mah.se/handle/2043/599>).

Datum:

Samtycke till barns medverkan i studentprojekt

Hej jag heter Egzona Rashiti/Muzhgan Borhanzai, jag är student på förskolläraryr utbildningen, och går på termin 6 och tar min examen i januari 2020. Jag har kommit överens med personalen inne på era barns förskola om att utföra mina studier här och fått godkännande från de.

Under sista kursen i denna termin ska vi skriva examensarbete och jag ska göra en etnografisk studie kring hur miljön på förskolan är uppbyggd samt hur barnen förhåller sig till den. Jag kommer att lägga fokus på barns samspel med miljön och deras olika roller som de intar utifrån vad miljön erbjuder och jag ska följa barnen vid inne lek, utelek, i hallen, under måltider och så vidare.

Jag kommer att involvera barnen i studien genom att beskriva deras samspel med miljön och deras olika roller som de intar i olika rum och utifrån dess uppbyggnad. Jag kommer att fingera alla barns namn i mitt arbete så att det inte går att identifiera varken barn, förskola eller stad överhuvudtaget.

Hur går dokumentationen till? Jag kommer endast att fältanteckna med papper och penna och kanske vid aktuell intervju kommer ljudupptagning att tas. Jag kommer inte att använda min privata mobil vid ljudupptagning vid eventuell intervju med barnen. Det kommer endast vara jag, min skrivpartner och personalen inne på avdelningen som kommer att ha tillgång till det insamlade materialet.

Allt insamlat material och personuppgifter lagras på Malmöuniversitets server under arbetet med examensarbetet samt samtyckesblanketterna förvaras oåtkomligt på Malmöuniversitet.

Längst ner kommer länk till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer som mitt projekt kommer att utgå ifrån:

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Varje deltagare har alltså rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- De deltagande barnen kommer att tillfrågas inför materialinsamlingen och har möjlighet att avböja medverkan i studien.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är
examinerad.

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

.....
Studentens underskrift och namnförtydligande

Kontaktuppgifter till student (tfn nr, e-mail):

Mitt telefonnummer är 0722275688, e-mail: egzona.rashiti22@hotmail.com   respektive:

0739497923, e-mail: muzhgan_arezoo@hotmail.com

Ansvarig handledare på Malmöuniversitet:

Andrea Wiszmeg, email: andrea.wiszmeg@kultur.lu.se

.....

Kursansvarig på Malmöuniversitet:

Sara Berglund, 040 – 665 81 76, email: sara.berglund@mau.se

<https://mau.se/en/persons/sara.berglund/>

.....

Kontaktuppgifter Malmöuniversitet:

www.mah.se

040-665 70 00

Information om Malmö Universitets behandling av personuppgifter

Personuppgiftsansvarig Malmö Universitet

Dataskyddsbud dataskyddsbud@mau.se

Typ av personuppgifter Namn, anteckning av lärandesituation, bild och/eller filmklipp samt ditt samtycke till att Malmö Universitet behandlar dessa personuppgifter.

Ändamål med behandlingen För att möjliggöra undervisnings- och examinationssituationer i förskolemiljö för studenter vid Malmö Universitets förskolläraryt utbildning.

Rättslig grund för behandling Ditt samtycke.

Mottagare Personuppgifterna kommer endast användas i utbildningssyfte inom ramen för Förskollärarytprogrammet vid Malmöuniversitet och kommer inte att spridas vidare till någon annan mottagare.

Lagringstid Malmöuniversitet kommer spara dina personuppgifter så länge de behövs för ovan angivet ändamål eller till dess att du återkallar ditt samtycke. Efter genomförd kurs/program kommer personuppgifterna att raderas. Malmöuniversitet kan dock i vissa fall bli skyldiga att arkivera och spara personuppgifter enligt Arkivlagen och Riksarkivets föreskrifter.

Dina rättigheter Du har rätt att kontakta Malmöuniversitet för att 1) få information om vilka uppgifter Malmöuniversitet har om dig och 2) begära rättelse av dina uppgifter. Vidare, och under de förutsättningar som närmare anges i dataskyddslagstiftningen, har du rätt att 3) begära radering av dina uppgifter, 4) begära en överföring av dina uppgifter (dataportabilitet), eller 5) begära att Malmöuniversitet begränsar behandlingen av dina uppgifter. När Malmöuniversitet behandlar personuppgifter med stöd av ditt samtycke, har du rätt att när som helst återkalla ditt samtycke genom skriftligt meddelande till Malmöuniversitet. Du har rätt att inge klagomål om Malmöuniversitets behandling av dina personuppgifter genom att kontakta Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm.

Samtycke

Härmed samtyckes till att nedanstående barn får medverka i ovan beskrivna studentprojekt, samt bekräftas att vi som vårdnadshavare har tagit del av informationen om Malmöuniversitets behandling av personuppgifter.

Barnets namn: .....

Förskola: .....

Dagens datum: .....

.....

Namn, vårdnadshavare 1

Namn, vårdnadshavare 2

Vid gemensam vårdnad måste båda vårdnadshavare underteckna blanketten.